

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ A PRÁVO

Ilona Jančářová

OSNOVA

- Ochrana životního prostředí a právo.
- Mezinárodní a unijní systém práva životního prostředí.
- Prameny a normy PŽP.
- Ochrana životního prostředí v ústavněprávních předpisech.
- Právo na příznivé životní, právo na informace o životním prostředí.

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - POJEM

Prostor, který má vlastnosti umožňující existenci živých organismů.

Vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje (§ 2 ZoŽP č. 17/1992 Sb.).

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - POJEM

Součásti životního prostředí:

- a) hmotné části reálného světa
  - přírodní
  - umělé

- b) nehmotná složka
  - sociální vazby

SLOŽKY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

ZOŽP (§ 2):

- Ovzduší
- Voda
- Horniny
- Půda
- Organismy
- Ekosystémy
- Energie

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - POJEM

Životní prostředí jako:

- a) důsledek přírodních procesů**
- b) důsledek přetváření
člověkem**

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - VÝVOJ

DŮSLEDKY LIDSKÝCH AKTIVIT:

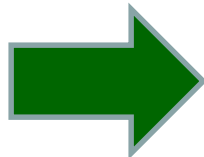
- Kontaminace složek životního prostředí a narušování jejich vazeb a schopnosti regenerace.
- Snižování biologické rozmanitosti.
- Devegetace a desertifikace.
- Ztenčování ozónové vrstvy.
- Změna klimatu aj.

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ - VÝVOJ

1969 report „**Man and his environment**“:

- lidstvo se nachází v hluboké globální krizi; pokud proces environmentální degradace bude pokračovat, život na Zemi bude ohrožen
- průmyslová produkce vedla k emisím znečišťujících látek do všech složek ŽP
- v důsledku růstu populace jsou zabírány stále větší plochy půdy pro zemědělskou a průmyslovou výrobu
- znečištění a rozvojové aktivity vedly k trvalé ztrátě mnoha živočišných a rostlinných druhů

SITUACE DNES

lepší či horší?

**„Environment does not have a
voice ...“**

Professor Dr. Ludwig Krämer

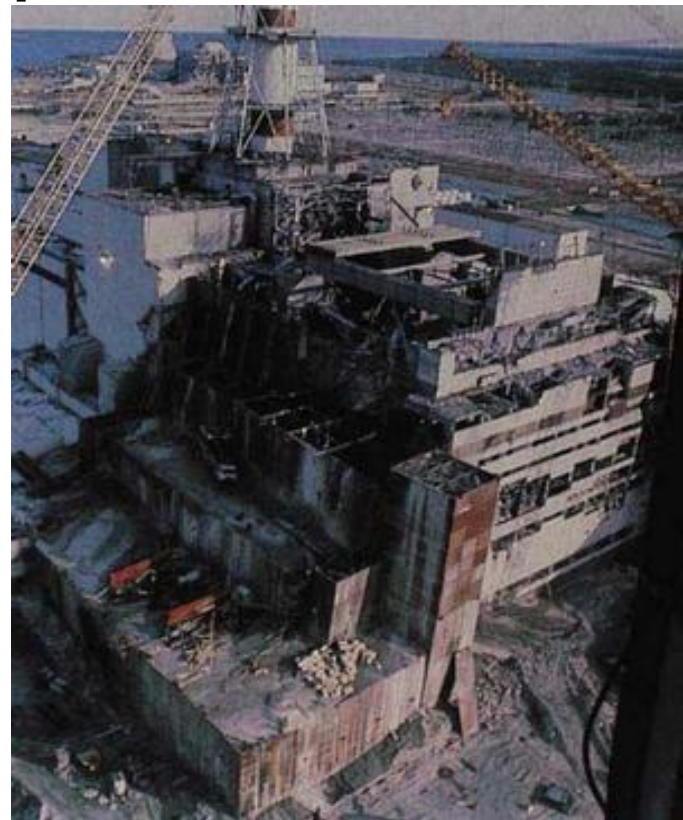
PRÁVO V CYKLU EKOPOLITIKY

1. Existence a objevení ekologického problému
2. Společenské uznání problému, podpora
3. Formulace cílů a strategií
4. Realizace – volba vhodných nástrojů
5. Revize

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Vznik a vývoj - hledisko:

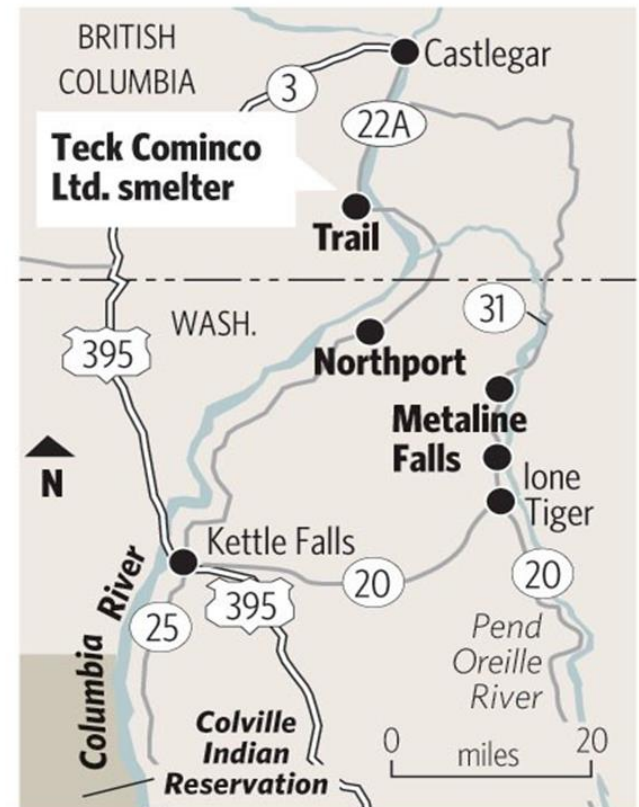
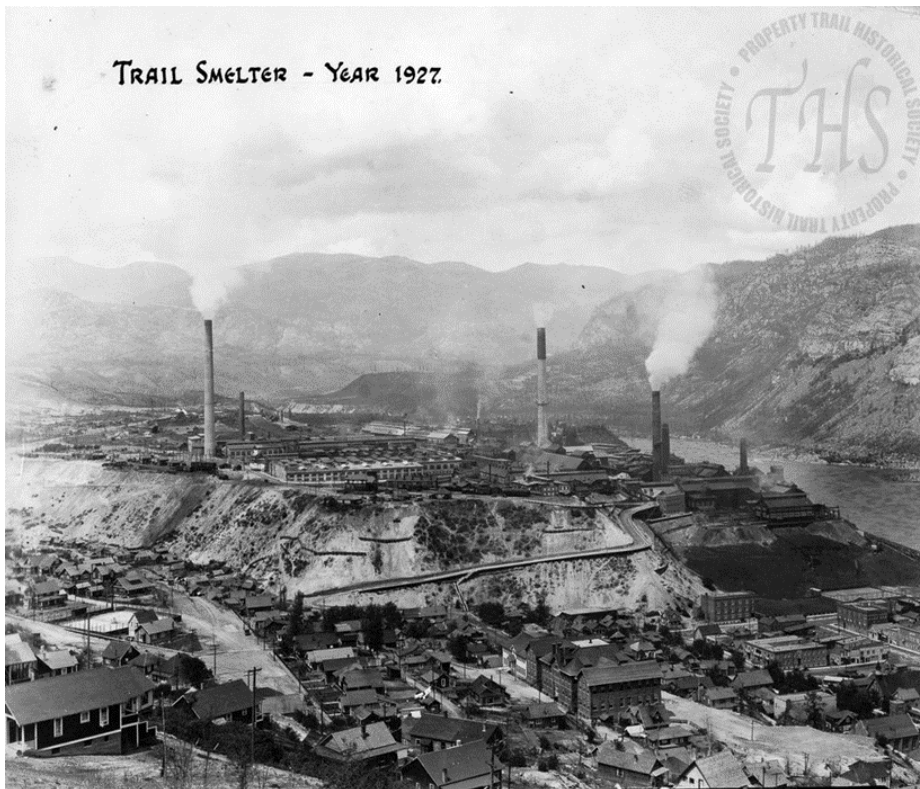
- a) Celosvětové
- b) Vnitrostátní

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

ad a) Celosvětové hledisko

- Trail Smelter case 1931 - 1941

Staff map: Molly Quinn

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

ad a) Celosvětové hledisko

Trail Smelter case

- ▶ ..... „*Under the principles of international law .... **no state has the right to use or permit the use of its territory in such a manner as to cause injury by fumes in or to the territory of another or the properties or persons therein, when **the case is of serious consequence and the injury is established by clear and convincing evidence*****“ ....
- ▶ Vytvoření konceptu odpovědnosti státu za škody způsobené přeshraničním znečištěním

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

ad a) Celosvětové hledisko

Trail Smelter case 1941

- ▶ První rozhodnutí v historii uznávající mezinárodní odpovědnost za újmu způsobenou znečištěním životního prostředí na území jiného státu

ALE

- **Tribunál** uznal pouze náhradu škod způsobených na majetku a **odmítl nároky na kompenzaci za poškozené životní prostředí.**

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

ad a) Celosvětové hledisko – mezník:

Stockholmská konference OSN o životním prostředí (1972):

- shledala ochranu životního prostředí univerzálním zájmem všech národů světa,
- stala se výrazem měnícího se pohledu na vztah člověka k přírodě a přírodním zdrojům,
- změny ve vztahu k ŽP byly vyjádřeny ve 26 principech Závěrečné deklarace a
- principy byly reflektovány do národních právních řádů,
- následně přijímány mezinárodní úmluvy reagující na všechny zásadní problémy životního prostředí.

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

ad a) Vnitrostátní hledisko:

- Před rokem 1990 byly otázky ochrany ŽP na okraji zájmu společnosti.
- Existence dílčích právních úprav (příroda, vody aj.)
- **Prof. JUDr. Boleslav Pospíšil, DrSc.** – zakladatel práva životního prostředí (80. léta 20. stol.), které spolu s doc. Pekárkem prosadil jako samostatně vyučovaný předmět.
- Od r. 1990 – práce na vytvoření moderního systému právní úpravy na ochranu životního prostředí, v níž se odrážely mezinárodně právní závazky a principy ochrany.
- V souvislosti se vstupem ČR do EU (2004) - vliv práva EU, flexibilní mechanismy, rostoucí složitost právní úpravy.

ÚLOHA PRÁVA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

- ❑ Regulace chování v souvislosti s působením na životní prostředí
- ❑ Záruka, že nepříznivé důsledky chování pro životní prostředí nepřekročí určitou mez
- ❑ Záruka, že následky nepříznivé pro životní prostředí budou odstraněny nebo kompenzovány

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Soubor právních norem a institutů regulujících společenské vztahy související s péčí o životní prostředí (tj. jeho ochrana a reprodukce)

Zvláštnosti společenských vztahů

- ❖ Životní prostředí je předpokladem jakékoliv formy života.
- ❖ Každý živý organismus je součástí ŽP a tvoří s ním jednotu, kterou musí člověk při využívání přírodních zdrojů respektovat.
- ❖ Nutnost respektovat působení přírodních zákonů.
- ❖ Stav ŽP je výsledkem spolupůsobení celé řady faktorů a důsledky působení se neprojeví okamžitě, ale se zpožděním.
- ❖ Čerpání znalostí a úzké propojení s jinými vědními disciplínami.
- ❖ Skutečnost, že životní prostředí, resp. jeho stav a kvalita je předpokladem existence člověka, je péče o ŽP považována za veřejný zájem

PRÁVNÍ SYSTÉMY A VAZBY

Právní systémy

MEZINÁRODNÍ PRÁVO

Mezinárodní právo - veřejné
- soukromé

Mezinárodní právo - hard law (smluvní a
zvykové)

- soft law (nezávazné
deklarace, principy, doporučení)

MEZINÁRODNÍ PRÁVO SMLUVNÍ A OCHRANA ŽP

Smlouvy - bilaterální - regionální - globální

Smlouvy zaměřené na - určitou aktivitu

- výsledek

- závaznost (ratifikace),
- čím globálnější problém, tím méně konkrétní text,
- pomalost procesu uzavírání,
- problémy s implementací a prosazováním závazků
- Mezinárodní smlouvy ČR v oblasti ŽP viz:
https://www.mzp.cz/cz/mezinarodni_smlouvy

PRAMENY PRÁVA EU

- Mezinárodní úmluvy, které EU ratifikovala, zavazují EU i členské státy; předpisy EU, které by jim odporovaly, jsou nezákonné
- Judikatura SD – interpretace práva EU
– závazný výklad

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ EU

Primární právo – zakladatelské smlouvy

Sekundární právo

- Nařízení – závazná, přímo aplikovatelná
- Směrnice – nutnost transpozice
- Rozhodnutí, doporučení, stanoviska

Judikatura – závazný výklad

- <https://eur-ex.europa.eu/homepage.html?locale=cs>
- http://ec.europa.eu/environment/index_en.htm

PRIMÁRNÍ PRAMENY PRÁVA EU

Smlouva o fungování EU - čl. 191(1) (HLAVA XX ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ)

- 1. Politika Unie v oblasti životního prostředí přispívá ke sledování následujících cílů:**
  - zachování, ochrana a zlepšování kvality životního prostředí,
  - ochrana lidského zdraví,
  - uvážlivé a racionální využívání přírodních zdrojů,
  - podpora opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí, a zejména boj proti změně klimatu.

PRIMÁRNÍ PRAMENY PRÁVA EU

Smlouva o fungování EU - čl. 191(2) (HLAVA XX ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ)

(2) Politika Unie v oblasti životního prostředí je zaměřena na **vysokou úroveň ochrany**, přičemž přihlíží k rozdílné situaci v jednotlivých regionech Unie. Je založena na zásadách **obezřetnosti a prevence**, odvracení ohrožení životního prostředí především **u zdroje** a na zásadě "**znečišťovatel platí**".

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ EU

Prosazování unijního práva

- vnitrostátní vůči FO, PO
- proti státu (nedostatečná implementace nebo prosazování)
- úloha SD EU
- úloha akčních plánů na ochranu ŽP
- více než 1000 právních předpisů a mezinárodních smluv

New Commission strategy: infringement proceedings only for policy priorities

The Commission has clarified its new strategy to only open infringement proceedings where they align with its policy priorities. Ludwig Kramer notes that the strategy departs from the Commission's obligation to ensure the application of EU, enshrined in Article 17 of the Treaty on the European Union.

- ANALYSIS / 18 October 2017

Následky strategie ....

- Zvyšování rozdílů v aplikaci pravidel na ochranu životního prostředí mezi členskými zeměmi EU.
- EU se stává rukojmím velkých ekonomických zájmů a odvrací se od integrace v ochraně životního prostředí – oslabení spolupráce s NGOs .
- Využívání EU jako nástroje velkého byznysu nemusí být v zájmu všech, avšak současná environmentální politika EU – téměř žádná nová regulace, špatné monitorování aplikace existujících pravidel – postupně k tomu vede.

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Soubor právních **norem** a institutů regulujících společenské vztahy související s péčí o životní prostředí (tj. jeho ochrana a reprodukce)

Norma kogentní - platí bezpodmínečně

Norma dispozitivní - vyjadřuje možnost chování

Působnost právních norem:

časová, místní, věcná

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Normy:

- Hmotně právní
- Procedurální
- Sankční
- Kompetenční
- Blanketové
- Odkazující

(prof. Damohorský)

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

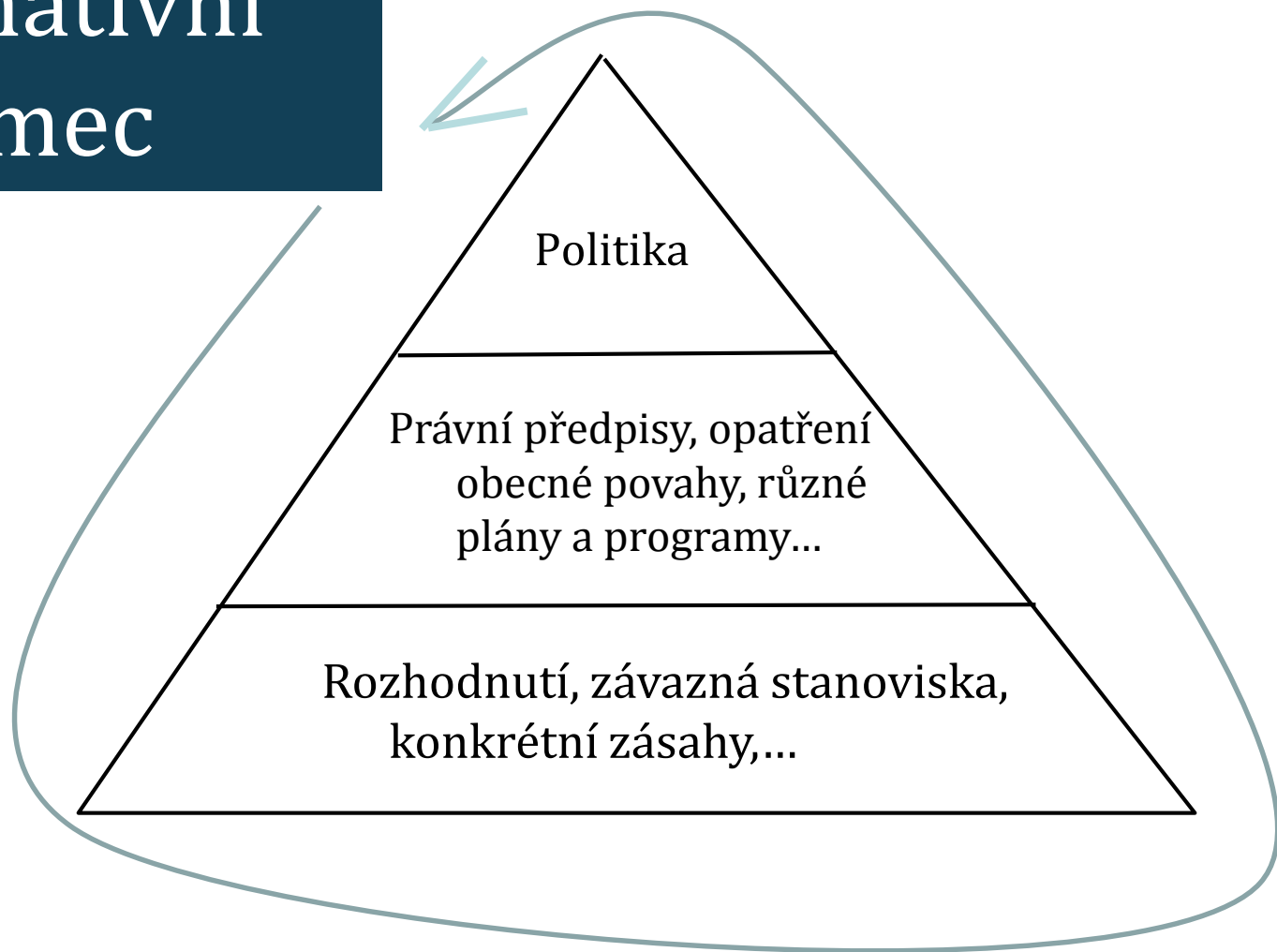
Právní vztah = společenský vztah nejméně dvou konkrétně určených právních subjektů, upravený právními normami, v němž jeho účastníci jsou nositeli vzájemně spjatých subjektivních práv a povinností, které vznikají těmto subjektům na základě právních norem bezprostředně nebo ve spojení s určitou právní skutečností.

Prvky právního vztahu a) subjekty

b) objekt (přímý x nepřímý)

c) obsah

Normativní rámec

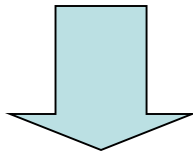

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Metoda právní regulace:

- veřejnoprávní s prvky metody soukromoprávní

prosazování státní ekologické politiky

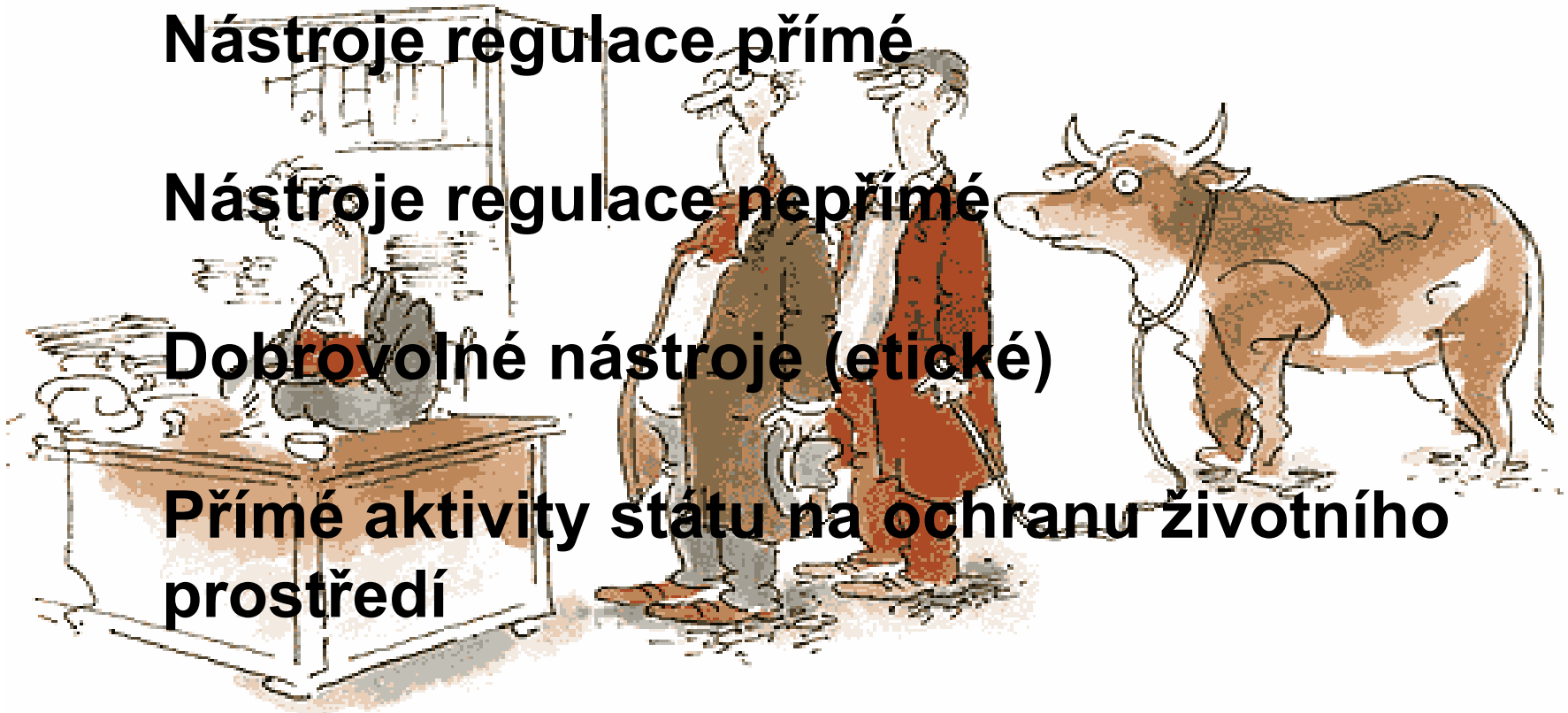
VEŘEJNOPRÁVNÍ METODA REGULACE

Nástroje regulace přímé

Nástroje regulace nepřímé

Dobrovolné nástroje (etické)

**Přímé aktivity státu na ochranu životního
prostředí**

DOBRY DEN, PANE UŘAD. TO JSME ZASE MY. ALE PO ZKUŠENOSTECH S VÁMA
Z MINULA JSME SLDNĚS RADEJI VZALI TLUMOČNÍKA.

NÁSTROJE PŘÍMÉ REGULACE

- Všeobecné nástroje prevence
- Limity znečišťování a znečištění
- Požadované technologie
- Administrativní nástroje
- Zákazy, příkazy a omezení
- Plošné mechanismy ochrany
- Kontrola, donucení, sankce
- Pravidla pro odstraňování protiprávních stavů

NÁSTROJE NEPŘÍMÉ REGULACE

Ekonomické nástroje

- poplatky
- obchodovatelná oprávnění
- daně
- dotace, subvence
- a další.

DOBROVOLNÉ NÁSTROJE REGULACE

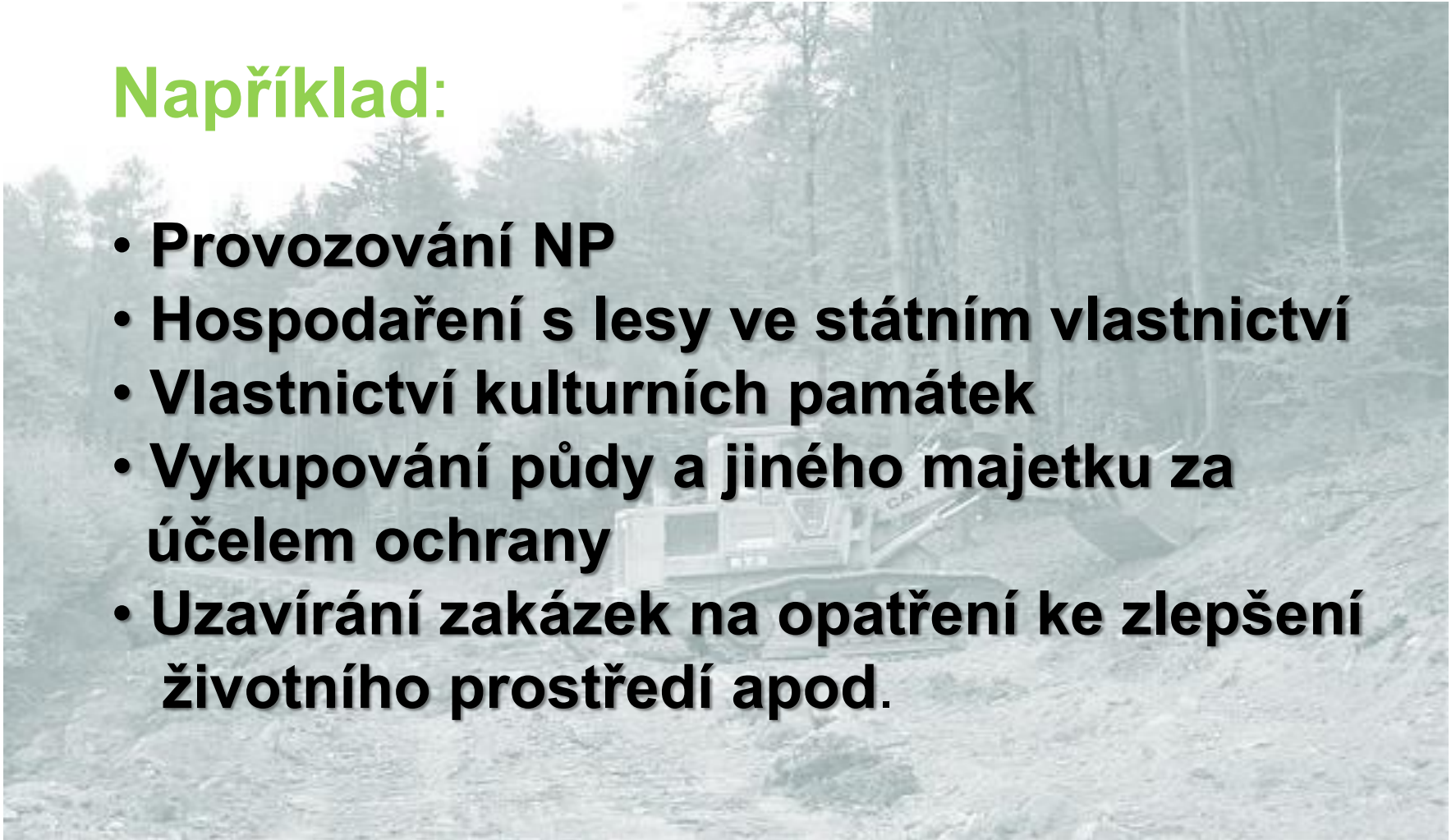

Dobrovolné environmentální dohody

PŘÍMÉ AKTIVITY STÁTU

Například:

- **Provozování NP**
- **Hospodaření s lesy ve státním vlastnictví**
- **Vlastnictví kulturních památek**
- **Vykupování půdy a jiného majetku za účelem ochrany**
- **Uzavírání zakázek na opatření ke zlepšení životního prostředí apod.**

SOUKROMOPRÁVNÍ METODA REGULACE

Závazky z deliktů
Sousedské vztahy

SYSTÉM A PRAMENY PRÁVA ŽP

- **Ústava a LZPS**
- **Předpisy obecného a průřezového charakteru**
- **Složkové předpisy**
- **Předpisy upravující aktivity nebezpečné pro životní prostředí**

PRAMENY PRÁVA ŽP

Mezinárodní právo - nepsané (mezinárodní obyčej)
- psané - zejm. úmluvy (čl. 10 Ústavy):

Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je ČR vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

Evropské právo - primární prameny
- mezinárodní úmluvy
- judikatura SDEU
- sekundární prameny

System práva životního prostředí

OBEČNÁ ČÁST

- Pojem a předmět
- Principy
- Prameny
- Subjekty
- Institucionální zabezpečení
- Průřezové (horizontální) nástroje ochrany životního prostředí
  - právo na příznivé životní prostředí a prostředky k jeho uplatnění,
  - přístup k informacím o ŽP,
  - účast veřejnosti v oblasti ŽP,
  - SEA, EIA, IPPC,
  - ochrana životního prostředí v procesech podle stavebního zákona,
  - ochrana životního prostředí při mimořádných událostech,
  - Vlastnictví a životní prostředí
  - odpovědnostní vztahy v oblasti životního prostředí

+ *vztah k ochraně člověka/lidského/veřejného zdraví*

ZVLÁŠTNÍ ČÁST

- Ochrana složek životního prostředí
  - ovzduší
  - voda
  - půda
  - příroda
  - les
  - horniny
  - uměle vytvořené objekty: např. kulturní památky - diskuse
- Ochrana životního prostředí před nepříznivými důsledky lidských činností a rizikových faktorů např.
  - Nakládání s odpady
  - Nakládání s chemickými látkami
  - Ochrana před nepříznivými účinky ionizujícího a neionizujícího záření
  - Ochrana před hlukem
  - Ochrana životního prostředí při dalších činnostech – zemědělství, těžba nerostů, doprava
  - + *vztah k ochraně člověka/lidského/veřejného zdraví*

PRÁVO ŽP V SYSTÉMU PRÁVA

- Právo správní
- Právo finanční
- Právo ústavní
- Právo trestní
- Právo občanské
- Právo pozemkové
- Právo pracovní
- Právo mezinárodní
- Právo EU

České právo životního prostředí

Ústavní právo

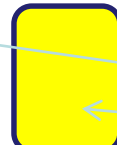

Trestní právo

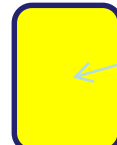

Správní právo

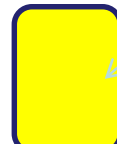
Právo životního prostředí v užším pojetí

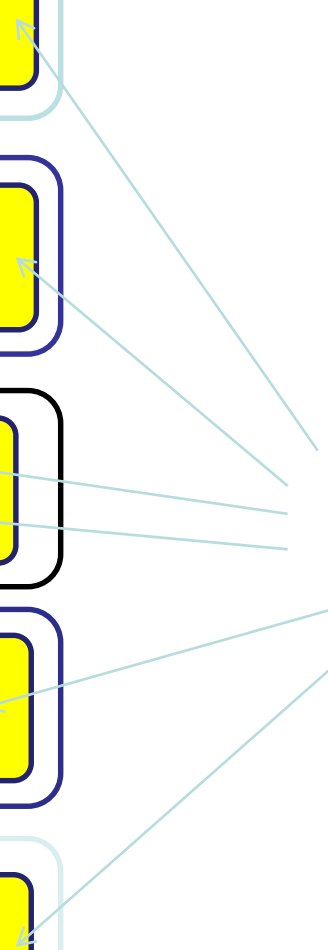
Civilní právo

Další odvětví

NORMY
PŽP

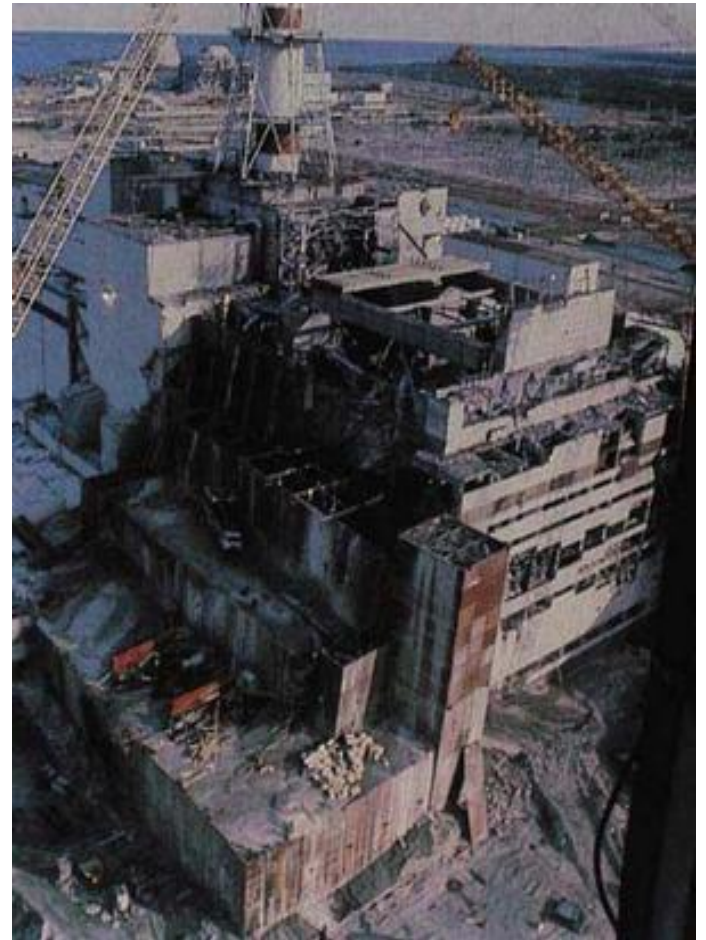

PRINCIPY PRÁVA ŽP

- **Mezinárodní právo**
- **Unijní právo**
- **Národní právo**

Cíle a význam principů

PRINCIPY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA ŽP

- Konference o životním prostředí člověka (Stockholm 1972)
- Konference o životním prostředí a rozvoji (UNCED - Rio de Janeiro 1992)

**Závěrečné deklarace s principy
adoptované valným shromážděním OSN**

PRINCIP TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE (TUR)

1987 Report „Our Common Future“:

- TUR je *“development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.”*

Rio Declaration (Princip 4) :

- *„In order to achieve sustainable development, environmental protection shall constitute an integral part of the development process and cannot be considered in isolation from it.”*

PRINCIP ODPOVĚDNOSTI ZA PŘESHraniČNÍ ŠKODY

1972 Stockholm Declaration - Princip 21:

- *“States have, in accordance with the Charter of the United Nations and the principles of international law, the sovereign right to exploit their own resources pursuant to their own environmental policies, and the responsibility to ensure that activities within their jurisdiction or control do not cause damage to the environment of other States or of areas beyond the limits of national jurisdiction.”*

1992 Rio Declaration - Princip 2

PRINCIP SPOLEČNÉ A ROZDÍLNÉ ODPOVĚDNOSTI

- **1992 Rio Declaration - Princip 7:**

“States shall cooperate in a spirit of global partnership to conserve, protect and restore the health and integrity of the Earth’s ecosystem. In view of the different contributions to global environmental degradation, States have common but differentiated responsibilities. The developed countries acknowledge the responsibility that they bear in the international pursuit of sustainable development in view of the pressures their societies place on the global environment and of the technologies and financial resources they command.”

PRINCIP ÚČASTI VEŘEJNOSTI A PŘÍSTUPU K INFORMACÍM

- **1992 Rio Declaration - Principle 10**

“Environmental issues are best handled with the participation of all concerned citizens, at the relevant level. At the national level, each individual shall have appropriate access to information concerning the environment that is held by public authorities, including information on hazardous materials and activities in their communities, and the opportunity to participate in decision-making processes. States shall facilitate and encourage public awareness and participation by making information widely available. Effective access to judicial and administrative proceedings, including redress and remedy, shall be provided.”

PRINCIP PŘEDBĚŽNÉ OPATRNOSTI

- **1992 Rio Declaration - Principle 15:**

“In order to protect the environment, the precautionary approach shall be widely applied by States according to their capabilities. Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation“.

PRINCIP PREVENCE

- Závazek k prevenci v MPV vyplývá z mezinárodní odpovědnosti států nepůsobit závažné škody za hranicemi státu. Princip prevence však směřuje i k předcházení škod na životním prostředí obecně bez ohledu na to, zda se jedná o přeshraniční vliv či mezinárodně právní odpovědnost.

PRINCIP ZNEČIŠŤOVATEL PLATÍ

- **1992 Rio Declaration - Princip 16:**

“National authorities should endeavour to promote the internalization of environmental costs and the use of economic instruments, taking into account the approach that the polluter should, in principle, bear the cost of pollution,

with due regard to the public interest and without distorting international trade and investment.

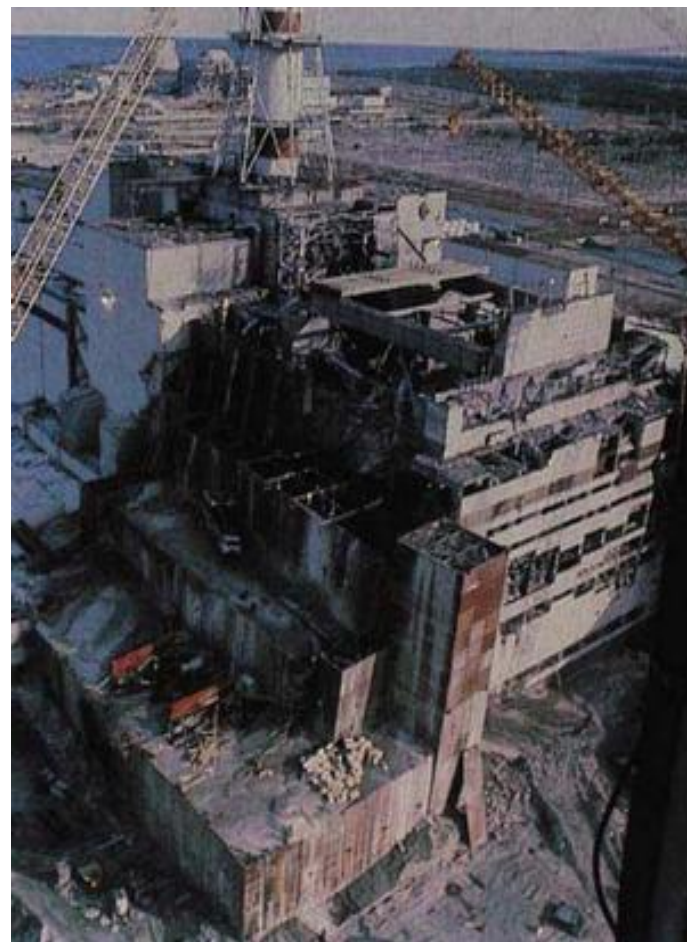
PRINCIPY PŽP EU

- Princip vysoké úrovně ochrany (114(3)TFEU)
- Princip prevence (C-121/07)
- Princip předběžné opatrnosti (C-77/09; C-236/01)
- Princip znečišťovatel platí
- Princip odvracení ohrožení životního prostředí především u zdroje (C-2/90; C-209/98))

Art. 191(2) TFEU

PRINCIPY PRÁVA ŽP ČR

- Princip nejvyšší ochrany
- Princip ochrany ŽP jako celku
- Princip TUR (§ 6)
- Princip únosného zatížení území (§ 5, 11)
- Princip přípustné míry znečišťování ŽP (§ 12)
- Princip prevence (§ 17)
- Princip předběžné opatrnosti
- Princip znečišťovatel platí
- Princip účasti veřejnosti

Zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

PODAŘÍ SE TO ... ?

